

Tibetská božstva se zvířecími hlavami: pražský fragment postav mandaly *Bardo thödol*¹

L u b o š B ě l k a

V tomto příspěvku se odvíjí postup nad materiálem zobrazujícím záhadné bytosti, jež je žádoucí, ale nesnadné rozpoznat. Autor tyto chiméry, z nichž některé mají zvířecí hlavy, určil na základě textu Bardo thödol, nato je jednotlivě popisuje a upřesňuje jejich roli a symbolický význam. Jedná se však o pouhou část celé řady postav, jež měly velmi konkrétní účel: ve chvíli mezi smrtí a znovuzrozením se zjevovaly zemřelému nebo naopak se k nim zemřelý obracel. Stojí za pozornost, že v tomto i v předchozím příspěvku vystupují bájná zvířata či polozvířata v sériích, jejichž výčet a obliba nekončí, ani když k nim přiřadíme již vícekrát zmiňované zvěrokruhy.

Tibetský text zabývající se individuální eschatologií, nazvaný *Bardo thödol* (Vysvobození v bardu skrze naslouchání, na Západě známý spíše jako *Tibetská kniha mrtvých*), představuje mimo jiné vize sta božstev či lépe řečeno postav tibetského buddhistického panteonu. Postavy se dělí na pokojné a hrozivé, přičemž pokojných božstev je celkem 42 (ta se vyjevují ve čtyřicetidevítidenním bardu během prvních dnů) a hrozivých božstev 58 (a vyjevují se ve dnech zbývajících). Některé z hrozivých postav reprezentují božstva nikoliv přímo zvířecí, ale postavy se zvířecími hlavami. V asijských sbírkách Náprstkova muzea se nachází vzácný fragment dvanácti hrozivých postav, z nichž většina je právě se zvířecími hlavami. Nelze přesně určit jejich původ, jedná se však s vysokou pravděpodobností o tibetské miniaturní malby na plátně (tib. cakli /cak li/), neboť v mongolském a burjatském prostředí jsou veškerá zpodobení *Bardo thödol* velmi vzácná.

Dvanáct miniatur z Náprstkova muzea představuje jak výtvarně, tak i symbolicky velmi zajímavou ukázkou tibetského zobrazování hněvivých podob postav panteonu; v tomto konkrétním případě po-

stav vyjevujících se zemřelému v mezistavu, tj. v období mezi smrtí a následujícím znovuzrozením na základě karmického úhrnu (v případě karmického buddhismu) do lepšího či horšího stavu nikoliv znovuzrozením, ale dosažením buddhovství, probuzením, dosažením stavu, kdy se daný jedinec již více nezrozuje (to v případě nirvánického buddhismu). Tento text se zabývá jednak popisem, analýzou a kontextem zmíněných postav se zvířecími hlavami a jednak zmiňuje složitou typologii zobrazení textu *Bardo thödol* v thangkách (svitkových obrazech zpravidla malovaných či tištěných na plátně) a cakli (tištěných i malovaných).

Jestliže obvyklý počet hněvivých božstev v mandalickém zobrazení *Bardo thödol* je padesát osm, tak pražský fragment z něho zahrnuje méně než čtvrtinu. Nicméně skutečnost, že se jedná o fragment z většího souboru (dokazují to jednak stejné rozměry obrázků a jednak stejné výtvarné provedení, což je patrné z použité techniky a barev), je šťastnou okolností umožňující identifikovat jednotlivé postavy a případně je začlenit do širšího ikonografického kontextu. Pokud by se ve sbírce nacházelo pouze jedno takové zobrazení, nebylo by vůbec zřejmé, že se jedná o postavu z mandaly *Bardo thödol*, a pokud by byla identifikována například jako představitelka jednoho roku z kalendářního cyklu, nebylo by to překvapující.

Díky výše zmíněným okolnostem lze říci, že „pražský fragment postav cyklu hněvivých božstev *Bardo thödol*“ obsahuje celkem čtyři kategorie postav:

1. Jednu z osmi *gaurí* (Pukkasí), „přicházejících k zemřelému z osmera stran vnitřní části jeho mozku, příslušných barev a s příslušnými emblémy v rukou.“ (*Tibetská kniha mrtvých* 1991: 75)
2. Jednu z osmi *pišáčů* (Švánamukha), „ženských božstev s lidským tělem a zvířecí hlavou, přicházejících k zemřelému z osmera stran vnější části jeho mozku, příslušných barev a s příslušnými emblémy v rukou.“ (*Tibetská kniha mrtvých* 1991: 75)
3. Jednu *vadžří*.
4. Šest z dvaceti osmi *išvarí* (tib. *dbang phjug ma*, doslova „mocná paní“) nebo též *jóginí* (tib. *mal 'bjor ma*) (č. 3, 7, 14, 17, 18, 23). Zbytek, tj. tři zobrazení, jsou zatím vzhledem k ambivalentnosti je-

¹ Tento text vznikl s podporou grantu GAČR *Božstva tibetských náboženství v religionistickém přístupu*, číslo projektu 401/08/0762 (2008–2010).

jich atributů a absenci jakýchkoliv inskripcí na líci i rubu zobrazení neurčená.

Lze si položit otázku: Co jsou zač, ta zobrazení zvířatohlavých? A proč se jimi zabývat? Jsou to chiméry? *Chimaira*: „Bájně zvíře, které se zrodilo z nestrůvy Echidny (Zmije), napůl ženy a napůl hada, a obra Týfóna. Byla kombinací lva, divoké kozy a hada (podle některých verzí měla tři hlavy, z každého z těchto zvířat jednu). Chrlila oheň a požírala stáda i lidi“ (MARTIN 1993: 129). Zde je pozoruhodná jedna věc. Termín chiméra má v češtině přinejmenším dva běžné významy: první – z hlediska biologického – představuje jedince s genetickou výbavou dvou druhů, jedná se o uměle vytvořené organismy, jako je například *kovce* (biologická chiméra kozy a ovce); druhý – běžnější a známější – znamená přelud, vidinu, klamnou představu, halucinaci. A právě něco podobného tomuto druhému významu najdeme v *Bardo thödol* jakožto ústřední motiv... Je to taková zvláštní shoda: buddhistické či buddhizované zvířatohlavé hrozné božstvo je chimérou – kombinací dvou stvoření (byť nikoliv ve výše zmíněném biologickém provedení) na jedné straně a „vlastní představou“ na straně druhé. Samozřejmě antická *chimaira* nemá nic společného s hněvivými podobami zvířatohlavých postav cyklu ilustrací *Bardo thödol*, jedná se pouze o kuriózní podobnost dvou zcela odlišných konceptů pocházejících z odlišných dob a kultur. V českém překladu tibetského textu se o tom píše následující:

Ó synu vznešeného rodu! Dharmakája se ti představí v podobě pokojných božstev tvořících součást prázdnoty. Snaž se to pochopit! Sambhóghakája se ti představí v podobě hněvivých božstev tvořících součást světla. Snaž se to pochopit! Jestliže nyní, kdy z prostředka tvého mozku vystoupily a před tebou se zjevily zástupy osmapadesáti božstev pijících krev, poznáš, že všechno, co se ti zjevilo, pochází z přirozeného vyzářování tvého vlastního intelektu, pak ihned splyneš v jedno s postavami krev pijících božstev a staneš se buddhou (Tibetská kniha mrtvých 1991: 91).

Jinými slovy, zmíněné postavy, ať hrozné či klidné, je třeba rozpoznat jako vlastnost „přirozeného vyzářování tvého vlastního inte-

lektu“, tedy něco, s čím může adept probuzení (totiž umírající, resp. zemřelý) za pomoci lamy, který mu text předčítá, pracovat, přesněji řečeno, pokud si uvědomí právě tuto skutečnost, stane se buddhou (probuzeným, tedy tím, kdo se již více nezrodí). Musí toto „přirozené vyzářování svého vlastního intelektu“ správně rozpoznat a nebát se ho. A tibetský text pokračuje:

Ó synu vznešeného rodu! Jestliže k tomuto poznání nedospěješ a naopak budeš mít [ze zjevení] strach a budeš před nimi chtít prchnout, tvoje utrpení dále vzroste a ty budeš putovat ještě dále dolů. Jestliže jsi tedy k takovému poznání nedospěl, pak budeš ve všech těch zástupech krev pijících božstev spatřovat Pána smrti a zmocní se tě z nich hrůza, úzkost a strach a upadneš do mdlob. Tvoje vlastní představy se ti stanou svědcem Márou a ty budeš dál putovat sansárou. Nebudeš-li však pociťovat ani touhu, ani strach, nebudeš muset bloudit sansárou (Tibetská kniha mrtvých 1991: 92).

Text *Bardo thödol* zde pojednává o základním konceptu buddhistické individuální eschatologie – jak o smrti (zosobněné v Márovi, tedy Pánovi Smrti, Zmarovi čili Smrtákovi) a znovuzrození (putování sansárou), tak i o vymanění se ze sansáry.

Jaké je tedy buddhistické pojetí smrti? Základní představa o životě (a smrti) v buddhismu je cyklická, tj. vše se odehrává v rámci opakujících se událostí, v koloběhu. Ústředním termínem, důležitým pro pochopení pojetí života a smrti v buddhismu, je *sansára*, proud či koloběh života a smrti, zrození a umírání, do kterého je každá bytost (skrt. *sattva*), tedy nejenom člověk, vržena na základě svých činů (skrt. *karma*). Karmický zákon vyjadřuje soulad příčiny a následku, obrazně řečeno „Jak zaseješ, tak sklidiš“. Cílem náboženského usilování buddhistů, zhruba řečeno, je dosažení stavu nirvány, tj. vědomé ukončení, přerušení onoho řetězce znovuzrozdování, sansáry. Znovuzrozdování ovšem není v buddhismu chápáno jako stěhování duší, *metempsychóza*, neboť žádná duše ve smyslu neměnné a věčné entity duchovní povahy podle buddhismu neexistuje, a proto ani nelze hovořit o *reinkarnaci*; vhodnější je v tomto případě termín *znovuzrozdování*. To-

hoto vymanění se ze sansáry je možné dosáhnout vlastním usilováním, zpravidla není potřeba vnější pomoci; předpokladem je dosažení stavu buddhovství (probuzení, skrt. *bóधि*). A právě zde hraje v tibetském buddhismu důležitou roli text *Bardo thödol*, neboť nabízí možnost individuální soteriologie – s pomocí lamy předčítajícího zmíněný text může posluchač dosáhnout probuzení v mezistavu.

Vysvobození ze znovuzrozdání je v buddhismu chápáno jako stav bez smrti – totiž stav, kdy není ani zrození, kdy ustane veškerá karma daného individua, zkrátka *nirvána*. Dosažení tohoto stavu znamená ukončení neustálého znovuzrozdání: kde není nového zrození, není ani nové smrti. Smrt je nutná přechodová fáze mezi jednotlivými stavy zrození (skrt. *gati*). Kdo se již více nezrodí, kdo dosáhl ustání karmy, kdo se stal buddhou, nemůže již zemřít. Protože smrt je změna stavu. A buddha již svůj stav nemění. Vymanil se ze sansáry, již více není podrobován zrozením.

Postavy zvířatohlavých (a jiných) božstev tedy slouží jako pomůcka pro správné probuzení v bardu a jejich *ontologický status* text neřeší, pouze vyzývá umírajícího, aby pracoval správně s tím, co je v jeho moci, totiž s vlastním intelektem:

Synu, snaž se poznat všechny tebou spatřované vize, ať jakkoli hrozivé a děsivé, jako tvoje vlastní představy; snaž se poznat jasné světlo jako přirozené záření tvého vlastního intelektu! Jakmile to takto pochopíš, pak v tom samém okamžiku se staneš buddhou. O tom není žádných pochyb. Ono „v jediném okamžiku se stát dovršeným buddhou“ se uskuteční právě v této chvíli. Uvědom si to! (Tibetská kniha mrtvých 1991: 93).

Vedle toho, že existuje více verzí textu *Bardo thödol*, existuje také více variant či typů mandalických zobrazení, která tvoří ilustraci k textu. A tak je možné vytvořit pracovní typologii, která bude zaměřená jen na hněvivá božstva (thangky pouze klidových podob postav barda do ní nejsou zahrnuty).

První typ, který lze chápat jako základní, představuje dva kruhy božstev nad sebou, přičemž hněvivá božstva jsou nahoře, klidová dole (zobrazení viz např. KREIJGER 2001: 132).

Druhý typ má hněvivá božstva zobrazená v jednom kruhu uprostřed; Ádibuddha se nachází uprostřed nahoře a v rozích jsou čtyři menší kruhy klidových božstev (zobrazení viz např. FILOVÁ 1996; FREMANTLE 2003; RAWSON 1991).

Třetí typ má zobrazení Ádbuddhy uprostřed a hněvivá božstva se nacházejí všude okolo (zobrazení viz např. ESSEN, THINGO 1989: 171). Samozřejmě tato typologie není vyčerpávající, zahrnuje pouze nejčastěji publikované typy hněvivých božstev barda.

Z pražského fragmentu jsou zřejmě nejzajímavější následující postavy kategorie 1) *gaurí*, 2) *pišáci*, 3) *vadžří* a nakonec i 4) *išvarí*, přičemž pouze *gaurí* není doslova „zvířatohlavá“. Jedná se o postavy objevující se 13. a 14. dne barda.

1. *Gaurí* (zlatožlutá, zářící) – „hinduistická bohyně, manželka Šivy či Varuny. Někdy bývá ztotožňována s kosmickou krávkou, zdrojem celého vesmíru, anebo se zřídlem, z něhož prýští nebeská vláha... V hinduismu je stejným jménem označována skupina bohyň, již tvoří Uma, Párvatí, Šrí, Rambha, Tótala a Tripura, v buddhistické mytologii se *gaurí* nazývá osmero démonských stvoření hrozného vzezření, ozdobených věnci z lidských lebek, jež obývají pohřebiště“ (FILIPSKÝ 1998: 64). Gösta Liebert ve své charakteristice buddhistického pojetí postav *gaurí* uvádí kromě bílé barvy jako charakteristického rysu též jejich výčet: *Gaurí*, *Čaurí*, *Vetálí*, *Ghasmarí*, *Pukkasí*, *Čandálí*, *Šávarí* a *Dombi* (LIEBERT 1976: 93). Dvě posledně jmenované postavy se nevyskytují v českém překladu *Bardo thödol* (ostatní jména se shodují), zde se uvádí *Pramóha* a *Šmašání* (*Tibetská kniha mrtvých* 1991: 87). Pražský fragment obsahuje pouze jednu postavu kategorie hřbitovních bohyň (tib. *ko'u rí*; *ko'u rí ma*; *ka'u rí*; *ka'u rí ma*) nazývaných *gaurí* (viz obr. 7.1), totiž *Pukkasí* (tib. *puska sí*), což je pátá z osmi babizen. V textu *Bardo thödol* v části nazvané *Vize čtyř strážkyň bran a osmaadvaceti išvarí* se o ní praví: „Třináctého dne ... ze strany jihovýchodní to bude žlutočervená, v pravé ruce drží střevo a levou si je cpe do úst“ (*Tibetská kniha mrtvých* 1991: 87). Frederick W. Bunce ve své encyklopedii buddhistických božstev uvádí: „*Pukkasí* je jedna z osmi *kerim*, známá jako Červená Puk-

kasí, přichází z jihovýchodní části mozku... barvy je červené“ (BUNCE 1994: 410).

2. Pišáči (dychtiví masa) – „skupina běsů a démonů obývajících pohřebiště a působících zhoubné choroby. Živí se masem mrtvol, pijí lidskou krev a svou zlobou a podlostí předčí všechny ostatní zlé duchy včetně rákšasů. Povstali prý z různých zbytků, které Brahmovi odpadly od rukou, když tvořil lidi, bohy a gandharvy. Nejstarší indické literární prameny domovinu Pišáčů hledají na severozápadě a hovoří o nich jako o zdatných bojovnících narudlé pleti. Jednalo se zřejmě o kmény mongolského původu, obývající kraj jižně od Hindúkuše; není vyloučeno, že to byli Skytové“ (FILIPSKÝ 1998: 125).

Kategorie pišáči je v pražském fragmentu (viz obr. 7.2) zastoupená Vlkohlavou (skrt. Švánamukha; tib. *ša na mu kha, spjang mgo čan*²). Jedná se o čtvrtou pišáči (tib. *phra men ma*), tedy o lidožroutskou bohyni s lidským tělem a zvířecí hlavou. V textu se o ní praví: „... a ze severu to bude tmavoblankytná Švánamukha s vlčí hlavou, strkající si do úst oběma rukama mrtvolu a hledící s vytřeštěným zrakem“ (*Tibetská kniha mrtvých* 1991: 88).

Další dvě kategorie postav se zvířecími hlavami se objevují později, totiž během 14. dne barda, a jedná se o *išvarí* a *vadžří*.

3. Kategorie *vadžří* je v pražském fragmentu zastoupená pouze jedním zobrazením (viz obr. 7.3),³ konkrétně postavou stejného jména, totiž Vadžří (tib. *rdo rdže*). Jedná se o čtvrtou vadžří, jóginí-strážkyni severní brány (tib. *sgo ma 'i rnal 'bjor ma*): „... tmavozelená, s hlavou hada držící v ruce zvonek“ (*Tibetská kniha mrtvých* 1991: 89).
4. Poslední kategorie „zvířatohlavých“ hněvivých postav cyklu barda jsou *išvarí*. Pražský fragment je nejbohatší právě v této kategorii a obsahuje minimálně šest příslušných zobrazení.

² Toto tibetské jméno lze nalézt u Detlefa Ingo Laufa; taktéž jím zmiňované sanskrtské pojmenování se poněkud liší: uvádí *Švánamukhí* (viz LAUF 1989: 148).

³ Podle atributů a barvy by to mohla ovšem být i Duldongma (tib. *sbrul gdong ma*, „S obličejem hada“), tj. čtvrtá strážkyně brány (severní) (tib. *sgo ma*).

První z nich (viz obr. 7.4) je Mahádéví („Velká bohyně“), tedy třetí *išvarí*, přicházející z východní světové strany; je „tmavozelená, s hlavou leoparda, držící v ruce trojzubec“ (*Tibetská kniha mrtvých* 1991: 90).⁴

Další postavou (viz obr. 7.5) kategorie *išvarí* je Vadžří (jedná se pouze o shodu jmen s výše zmíněnou zástupkyní kategorie *vadžří*, viz obr. 7.3). Vadžří („Hromoklínová“, tib. dordže *Irdo rdžel*) je sedmou *išvarí*, přicházející z jižní světové strany. Je to postava „S prasečí hlavou“, řekněme „Prasohlavá“ a jejími atributy jsou kapála a nůž. Text *Bardo thödol* ji charakterizuje jako „žlutou, s hlavou prasete, držící v ruce břitvu“ (*Tibetská kniha mrtvých* 1991: 90).

Další *išvarí* (viz obr. 7.6) nacházející se v pražském fragmentu cyklu ilustrací k *Bardo thödol* je Rati („Rozkošnice“); jedná se o čtrnáctou *išvarí*, přicházející ze západní světové strany: „... červená Rati (Rozkošnice) s hlavou koně, držící v ruce obrovský trup mrtvoly“ (*Tibetská kniha mrtvých* 1991: 90).

Následující představitelkou (viz obr. 7.7) *išvarí* je Káma („Žádoživá“), která je sedmáctou *išvarí*, přicházející ze západní světové strany: „... červená Káma (Žádoživá) s hlavou dudka, držící v ruce luk s nasazeným šípem“ (*Tibetská kniha mrtvých* 1991: 90).

Předposlední *išvarí* pražského fragmentu (viz obr. 7.8) je „Jelenohlavá“ („S jelení hlavou“) neboli Vasurakša („Strážkyně pokladu“); jedná se o osmáctou *išvarí*, která přichází ze západní světové strany: „... zelenočervená, s hlavou jelena, držící v ruce nádobu s obětní vodou“ (*Tibetská kniha mrtvých* 1991: 90).

Poslední *išvarí* pražského fragmentu (viz obr. 7.9) je Maháhastiní („Velká slonice“), dvacátá třetí *išvarí*, přicházející ze severní světové strany; text *Bardo thödol* ji charakterizuje jako „... tmavozelenou, s hlavou slona, držící v ruce velkou mrtvolu a vysávající jí z lebky krev“ (*Tibetská kniha mrtvých* 1991: 91).

O tibetských zobrazeních má smysl uvažovat ve schématu trojúhelníku *text–obraz–rituál*. Eschatologický text *Vysvobození v bardu skrze naslouchání* (*Bardo thödol*) má odpovídající rituál (čtení zem-

⁴ Na pražském obrázku to ale spíše vypadá, že drží kapálu. Zobrazení je v tomto ohledu poněkud nejasné.

želému či umírajícímu); obraz, tedy mandala sestává ze zobrazení jednotlivých postav, které se vyskytují ve starších předbuddhistických textech a kontextech. Nelze tedy říci, že postavy vystupující v textu a zobrazené na zde publikovaných miniaturách nemají starší původ, naopak, vyskytují se – pravda v poněkud odlišném kontextu a „rolích“ – ve starších indických textech a rituálech; jedná se tedy o postavy buddhizované.

Podarilo se identifikovat většinu zobrazení z pražského fragmentu v kontextu mandal zobrazujících hněvivá božstva z cyklu *Bardo thödol*. Vzhledem k tomu, že existuje více druhů či typů těchto mandal, nelze říci, do kterého a zdali vůbec do nějakého kontextu pražské postavy náležejí. Mohly být například vystaveny v chrámu či v případě bohaté domácnosti na domácím oltáři v podobě miniatur, zmíněných cakli. Anebo se mohly přenášet z chrámu do domu či stanu umírajícího či zemřelého pro vykonání příslušných obřadů. V každém případě byly tyto obrázky původně adjustovány do zřejmě plátěné či brokátové bordury anebo – což je pravděpodobnější – tvořily pás. O posledním svědčí vpichy na horní a dolní části každého zobrazení; vpichy chybí na bocích, z čehož lze usoudit, že po stranách zobrazení žádná látka (ať již individuální bordura či dlouhá společná podkladová textilie pro zmíněný pás) k obrázku přišitá nebyla.

Jak již bylo řečeno v úvodu: vzácný fragment dvanácti postav, dvanáct pražských miniatur, představuje jak výtvarně, tak i symbolicky velmi zajímavou ukázkou tibetského zobrazování hněvivých podob postav panteonu *Bardo thödol*.

Literatura

- BUNCE, Frederick W.: *An Encyclopaedia of Buddhist Deities, Demigods, Godlings, Saints and Demons With Special Focus on Iconographic Attributes*. New Delhi, D. K. Printworld 1994.
- ESSEN, Gerd-Wolfgang, THINGO, Tsering Tashi: *Die Götter des Himalaya. Buddhistische Kunst Tibets*. 2 vols. München, Prestel-Verlag 1989.
- FILIPSKÝ, Jan: *Encyklopedie indické mytologie. Postavy indických bájí a letopisů*. Praha, Libri 1998.
- FILOVÁ, Dorota: *Tibetská kniha mrtvých v obrazech*. In SLOBODNÍK, Martin (ed.): *Tibet: Krajina, dejiny, ľudia, kultúra*. Bratislava, Fidat 1996, 1–55.

- FREMANTLE, Francesca: *Luminous Emptiness: Understanding the Tibetan Book of Dead*. Boston, Shambhala Publications 2003.
- KREIJGER, Hugo: *Tibetan Painting: The Jucker Collection*. Boston, Shambhala 2001.
- LAUF, Detlef Ingo: *Secret Doctrines of the Tibetan Book of the Dead*. Boston and Shaftesbury, Shambhala Publications 1989.
- LIEBERT, Gösta: *Iconographic Dictionary of the Indian Religions: Hinduism – Buddhism – Jainism*. Leiden, E. Brill 1976.
- MARTIN, René et al.: *Slovník řecko-římské mytologie a kultury*, Praha, EWA 1993.
- RAWSON, Philip: *Sacred Tibet*. London, Thames and Hudson 1991.
- Tibetská kniha mrtvých. Bardo thödol [Vysvobození v bardu skrze naslouchání]*. Přeložil Josef Kolmaš. Praha, Odeon 1991.

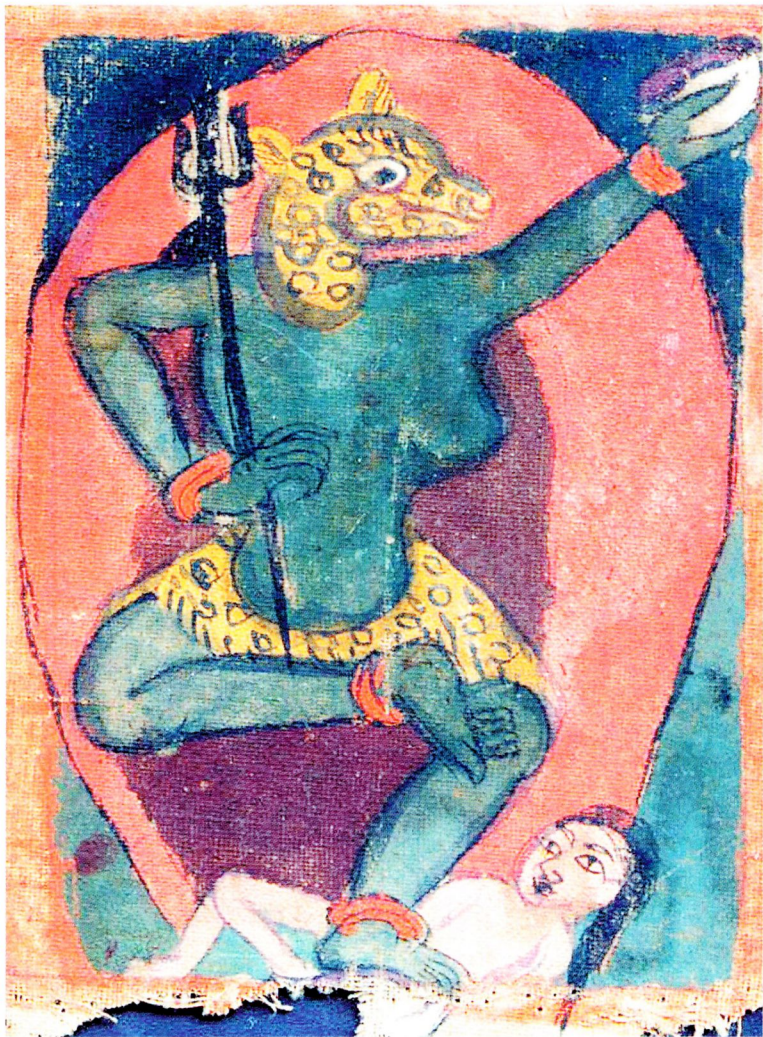
Obr. 7.1 Pukkasí, jedna z postav kategorie *gaurí* cyklu hněvivých božstev *Bardo thödol*. Miniaturní malba minerálními barvami na plátně, výška 145 mm, šířka 94 mm, Tibet či Mongolsko, druhá polovina 19. století až počátek 20. století, ze sbírek Náprstkova muzea asijských, afrických a amerických kultur v Praze, č. A 16 104. Publikováno s laskavým souhlasem muzea.

Obr. 7.2 Švānamukha („S vlčí hlavou“, „Vlkohlavá“), jedna z postav kategorie *pišáčí* cyklu hněvívých božstev *Bardo thödol*. Miniaturní malba minerálními barvami na plátně, výška 145 mm, šířka 94 mm, Tibet či Mongolsko, druhá polovina 19. století až počátek 20. století, ze sbírek Náprstkova muzea asijských, afrických a amerických kultur v Praze, č. A 16 100. Publikováno s laskavým souhlasem muzea.

Obr. 7.3 Vadžří („Hromoklínová“, tib. dordže *Irdo rdzel*); čtvrtá z postav kategorie *vadžří* cyklu hněvívých božstev *Bardo thödol*. Miniaturní malba minerálními barvami na plátně, výška 145 mm, šířka 94 mm, Tibet či Mongolsko, druhá polovina 19. století až počátek 20. století, ze sbírek Náprstkova muzea asijských, afrických a amerických kultur v Praze, č. A 16 098. Publikováno s laskavým souhlasem muzea.

Obr. 7.4 Mahádéví („Velká bohyně“), třetí z postav kategorie *išvarí* cyklu hněvivých božstev *Bardo thödol*. Miniaturní malba minerálními barvami na plátně, výška 145 mm, šířka 94 mm, Tibet či Mongolsko, druhá polovina 19. století až počátek 20. století, ze sbírek Náprstkova muzea asijských, afrických a amerických kultur v Praze, č. A 16 103. Publikováno s laskavým souhlasem muzea.

Obr. 7.5 Vadžří („Hromoklínová“, tib. dordže *Irdo rdzel*); sedmá z postav kategorie *išvarí* cyklu hněvivých božstev *Bardo thödol*. Miniaturní malba minerálními barvami na plátně, výška 145 mm, šířka 94 mm, Tibet či Mongolsko, druhá polovina 19. století až počátek 20. století, ze sbírek Náprstkova muzea asijských, afrických a amerických kultur v Praze, č. A 16 099. Publikováno s laskavým souhlasem muzea.

Obr. 7.6 Rati („Rozkošnice“); čtrnáctá z postav kategorie *išvari* cyklu hněvivých božstev *Bardo thödol*. Miniaturní malba minerálními barvami na plátně, výška 145 mm, šířka 94 mm. Tibet či Mongolsko, druhá polovina 19. století až počátek 20. století, ze sbírek Náprstkova muzea asijských, afrických a amerických kultur v Praze, č. A 16 049. Publikováno s laskavým souhlasem muzea.

Obr. 7.7 Káma („Žádostivá“); sedmnáctá z postav kategorie *išvari* cyklu hněvivých božstev *Bardo thödol*. Miniaturní malba minerálními barvami na plátně, výška 145 mm, šířka 94 mm. Tibet či Mongolsko, druhá polovina 19. století až počátek 20. století, ze sbírek Náprstkova muzea asijských, afrických a amerických kultur v Praze, č. A 16 096. Publikováno s laskavým souhlasem muzea.

Obr. 7.8 Vasurakša („Strážkyně pokladu“); osmnáctá z postav kategorie *išvari* cyklu hněvivých božstev *Bardo thödol*. Miniaturní malba minerálními barvami na plátně, výška 145 mm, šířka 94 mm, Tibet či Mongolsko, druhá polovina 19. století až počátek 20. století, ze sbírek Náprstkova muzea asijských, afrických a amerických kultur v Praze, č. A 16 101. Publikováno s laskavým souhlasem muzea.

Obr. 7.9 Mahāhastinī („Velká slonice“); dvacátá třetí z postav kategorie *išvari* cyklu hněvivých božstev *Bardo thödol*. Miniaturní malba minerálními barvami na plátně, výška 145 mm, šířka 94 mm, Tibet či Mongolsko, druhá polovina 19. století až počátek 20. století, ze sbírek Náprstkova muzea asijských, afrických a amerických kultur v Praze, č. A 16 102. Publikováno s laskavým souhlasem muzea.

Lucie Olivová

Animal Figures on Chinese Roofs

Are the ceramic zoomorphic creatures, set along the rafters in the four corners of a Chinese roof, just an embellishment? This article explains that they had more functions: they meant protection, well-being and aesthetic make up. Mainly, their number indicated the hierarchy of the building within the palace complex. Their names (not necessarily their meaning) and placement were recorded in the Building Regulations of the Imperial Palace of the Qing dynasty. The rules were strictly followed by official, but not by private builders. Main sanctuaries within private temple complexes were also adorned with dragons and human figures on the ridge, as to indicate their prominent role. In the distant regions of Guangdong, Fujian and Taiwan, roof decorations not only have surpassed the imperial examples, but developed a style of their own, too. The article concludes with a brief information about the production techniques (*huisu, jiaozhitao, jiannian*).

Luboš Bělka

Animal-head Tibetan Buddhist Deities: *Bardo Thedol* and Other Similar Images

Tibetan eschatological text *Bardo Thedol* (i.e. *The Tibetan Book of the Dead*) represents, beside other things, visions of a hundred deities or figures of the Tibetan Buddhist pantheon. They may be divided into peaceful and wrathful, peaceful ones being forty-two (appearing in the forty-nine-day Bardo during the first days) and wrathful ones being fifty-eight (appearing in the following days). Some of the wrathful deities are represented by figures with animal heads, which does not imply they are animals. In the Asian collections of Náprstek Museum, there is a precious fragment of twelve wrathful figures, most of which bear animal heads. The origin of these miniature paintings on canvas cannot be precisely determined, they are most probably Tibetan, since depictions of *Bardo Thedol* are very rare in Mongolian and Buryat territory. The article describes and analyses the animal-headed figures, then sets them into the context with other similar deities, such as calendar cycle deities, some of which also bear animal heads. It also deals with a complex typology of the depiction in the text of *Bardo Thedol* on *thangkas* (scrolled pictures painted or printed on canvas) and *tsakli* (printed and painted miniatures).

KATALOGIZACE V KNIZE - NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Olivová, Lucie

Zvířecí mýty a mytická zvířata / Lucie Olivová a kolektiv. —

Vyd. 1. — Praha : Academia, 2010. — 204 s., 32 s. barev.

obr. příl. — (Orient ; sv. 7)

ISBN 978-80-200-1815-1

25 * 592/599 * 398,4 * 7,04 * 316,7 * (5-11)

- mytologie — Asie východní

- zvířata

- bájná stvoření

- náměty, témata a motivy

- kultura — Asie východní

- sborníky konferencí

25 - Náboženství, mytologie, kultury [5]

Lektorovala doc. PhDr. Věna Hrdličková, CSc.

© Lucie Olivová a kol., 2010

ISBN 978-80-200-1815-1

Obsah

Předmluva	7
Josef Duda: Mytické zvíře v paleolitickém umění (teoretické aspekty)	11
Daniel Berounský: Opice a démon theurang: tibetské mýty a ochranné obrázky z Amda	28
Miriam Löwensteinová: Úloha zvířat ve starší korejské kultuře	48
Kateřina Saeki: Dvojitá tvář ženy-hada v japonských mýtech: o ženskosti v mužském srdci	60
Petra Müllerová: Vybraná zvířata v tradičním vietnamském umění	75
Lucie Olivová: Zvířecí figurky na čínských střeších	85
Luboš Bělka: Tibetská božstva se zvířecími hlavami: pražský fragment postav mandaly <i>Bardo thödol</i>	96
David Uher: Zvířecí determinativy v čínském písmu	106
Melissa S. Lin, Tsung-yi Chao: Lovectví a pojmenování míst v bununštině	127
Hana Nováková: Posvátná kráva a bezhlavý slon: drsný život v mytické realitě	138
Lubica Obuchová: Uctívání vodního buvola u jihočínských Zhuangů	155
Paul R. Katz: Poprava bílého kohouta aneb Rituální soud na Taiwanu	169
Stanislav Komárek: Několik esejistických poznámek k archetypálním rastrům našeho vnímání zvířecího světa včetně jeho mytického aspektu	187
Autoři příspěvků	193
English abstracts	197